

Ajuntament
del Masroig

Ajuntament de
Barcelona

Cançons de pandero

Les cançons de pandero, o cançons de tambor, a càrrec de dones devien ser molt presents a final del segle XIX i principi del XX. Han deixat un record intens a les comarques que van, aproximadament, del Priorat a la Noguera. Però aquests cants es van anar esllanguint durant el segle XX, més a poc a poc o més de pressa. Gairebé sempre eren cantades per les majorales de la Confraria del Roser, encarregades de les feines de l'església durant un any. La Confraria de la Mare de Déu del Roser era important arreu del país, tal com a la majoria de països de llengües neollatines, però el cant solista de les majorales només està documentat —amb alguna excepció— a les comarques de la plana de Lleida i de l'Urgell, fins al Priorat i el Camp de Tarragona.

Per guarnir l'altar i fer front a les despeses de la festa, la Confraria feia una capta a les cases i als cafès a l'hora de les postres, o del «llevant de taula», els dies de celebració, com ara la Festa Major, un bateig o un casament. La capta l'havien de fer les majorales d'aquell any, sempre dones i generalment joves o no casades. Normalment, una cantava i una altra —o ella mateixa— tocava un pandero o tambor (sovint quadrat però que també podia ser rodó), alhora que passaven una cistella o un platet de la capta amb la imatge de la Mare de Déu. Els panderos eren de diverses mides i estaven pintats de manera acolorida amb la figura de la Mare de Déu i altres motius religiosos.

Si la festa era d'una família, els cants duraven unes quantes hores. Si era per a tot el poble, el seguici durava gairebé tot el dia. El preu o l'oferta per cançó s'acordava abans de començar a cantar. Les cançons dirigien elogis i lloances als presents, però també n'hi havia algunes amb dobles sentits o amb una certa ironia. En general, les duïen preparades «de casa», però també n'adaptaven algunes de ja memoritzades per tothom i feien gala d'una certa audàcia i habilitat en la capacitat de cantar i de proposar versos.

El grup Tornaveus cantant cançons de pandero en un espectacle del Tradicionàrius el febrer de 2013.

Fotografia: Denise Koirach

Centre d'Estudis
del Masroig

Museu
Etnològic
de Barcelona

El pandero del Masroig

Teresa Rius de Bargalló

Autora d'aquest article publicat al número 7 de *Canya i Gram*, Nadal de 1984, pàgines 8 i 9.

“Deu fer uns setanta o setanta cinc anys, quan la gent es divertia sense moure's del poble.

La meva mare va ser majorala junt amb la Mercè el Xuxim, mare de la Pepita el Cafè, i les dos eren molt eixerides. Al matí, en sortir de missa major (abans sortien més aviat tot i que en feien dos: missa primera i missa major) voltaven pel poble amb un paner de vímets fins molt bonic, en forma de copa grossa, i se'l posaven a un costat, i a l'altra mà el plat amb els fulls dominicals, i deien a cada casa: una caritat per la Mare de Déu!

Hi havia cases que els donaven deu cèntims, una altra, quinze o fins i tot un ral de les cases més riques; però moltes cases els donaven un bocí de pa, per això portaven els paners, pel pa. I quan el tenien ple, hi havia dos o tres cases al poble que se'l quedaven. Si anava el pa a seixanta cèntims el quilo, els el pagaven a cinquanta, perquè segur que no se'l menjaven, que el guardaven per les gallines i altres animals. La qüestió buidar els paners, i si cada vegada hi havia dos quilos a cada paner, eren dos pessetes; si l'abuidaven tres o quatre vegades, eren sis o vuit pessetes, i si en recollien set o vuit en “calderilla”, unes quinze en total, no recollien més. El primer dia anaven a totes les cases, amb tota la inocència [sic], i ja se sap que sempre hi ha hagut cases que no creuen ni fan caritat a l'església, i anaven a aquestes cases i deien: Una caritat per la Mare de Déu!, i els deien: “La Mare de Déu no menja!, i marxaven esgarriades dient: “A aquesta casa no hi creuen”, “no hi tornarem més”, i no hi tornaven.”

Pandero utilitzat per les majorales del Roser per acompanyar els seus cants i danses a la comarca de l'Urgell. Datat entre 1835 i 1845.

El pandero del Masroig

Pandero que tocaven les majorales en els captiris de la confraria. Procedeix d'Oliana. Adquirit per Josep Colomines. Entra al MEB el 1951.

Fotografia: arxiu d'imatges del MEB

“A la tarda era més bonic. A la parròquia hi havia un pandero molt maco, una espècie de tambor o bombo quadrat, més alt que ample. A un costat hi havia la Mare de Déu de les Pinyeres, i a l'altre el Sagrat Cor, i tot el voltant ple de cintes i cascavells. Al tocar-lo feia un so molt maco. Se n'anaven amb el pandero als cafès i s'asseien a una taula amb el pandero a la falda, que diu que els tapava la cara, i, ara l'una, ara l'altra, cantaven cançons als qui en demanaven, anant donant cops al pandero. I s'hi apropava un jove i els deia: “Tu, canta-me'n una, per enamorar-me!”. I li cantaven:

*Si en sapigués, galant jove,
que vostè en fos per a mi,
a l'entrant de la seva porta
hi plantaria un jardí.
El jardí que hi plantaria
fóra molt agraciat
de rosetes i clavells,
de ma ferma voluntat.
Si en sapigués, galant jove,
que vostè en fos per a mi,
a l'entrant de la seva porta
hi plantaria un jardí.*

I una altra deia:

*Quan vostè va per la Vila
gentil flor de lliri blanc,
quan vostè va per la Vila
llançant flors carrers avall,
tothom pregunta: Qui és
aquest jove tan galant?
Quan vostè va per la Vila
llançant flors carrers avall.*

Aquesta li van cantar al Sr. Alcade:

*A la cara li vull dir,
cara de polit clavell,
que a la Vila del Masroig
vostè sempre en serà el Rei.
A la cara li vull dir,
a la cara li diré,
que a la Vila del Masroig
lo principal és vostè.*

Diu que solien donar per cançó un, un ral; l'altre, dos; potser algú més ric, una pesseta. Un dia, a la meva mare, un, fent el “xulo”, li va dir: “Si me'n cantes una et daré un cèntim”, que quasi ja no corrien, dos potser sí. Eren d'aram com les calderes, i li va cantar:

*Se'n deu creure el cavaller
que n'hai de fer una caldera,
jo en ma vida havia vist
moneda d'eixa manera.
En sóc filla del Masroig
i no en sóc de Natzaret,
i en ma vida no hai cantat
la cançó del dineret.*

També quan es feia un casament bo, les convidaven perquè cantessin cançons als nuvis i convidats.

Per avui ja n'hi ha prou. Si algú sap què se n'ha fet del pandero ho podria explicar.”

Teresa Rius de Bargalló

Cançons de pandero

Pandero del Museu Diocesà de Tarragona, procedent de Torroja del Priorat. Datat al segle XVIII.

Pandero del Museu de Reus, probablement de Mont-roig de Camp.

Pandero que tocaven les majorales en els captiris de la confraria. Procedeix d'Oliana. Adquirit per Josep Colomines. Entra al MEB el 1951.

Perfil d'una de les cantadores de Tornaveus, amb el pandero guarnit amb els cascavells habituals, que repiquen a cada cop de la pell. Tradicionàrius, febrer de 2013.

Fotografia: Denise Koirach

*Donzella, vós sou el prat
on se fan les herbes fines,
que la Verge del Roser
li assequi les espines.
Per tu, per mi,
li assequi les espines,
per tu, per mi,
per qui les podrà collir!*

*Cavaller, vós sou un prat
on se fan les herbes fines,
dels espines del meu cor
vós teniu les medicines.
Cavaller, vós sou un prat
on se fa l'herba real,
dels joves de Catalunya
vós sou lo més principal.
Cavaller, vós sou un prat
on se fan les herbes fines,
dels espines del meu cor
vós teniu les medicines...*

*No aneu a la moreria,
amor meu obedient,
no aneu a la moreria,
que captiven molta gent.
Si us en captiven a vós,
que me'n captivin a mi,
que allà on vós perdeu la vida
allí vull anar a morir.*

Majorales i cantadores

Raimunda (*Mundeta*) Fernández del Joan de Ca la Dolores. Als anys quaranta va ensenyar i va transmetre la tradició del cant de pandero al Masroig.

La dona del Masroig ha estat sempre una dona activa i amb nervi, que ha sabut fer valer la seva opinió i fer-se escoltar. Arrelada a la seva terra, amant de les tradicions i oberta al progrés, forta i treballadora tenaç, té cura de la família, tira endavant la casa i, sovint, treballa al tros.

Tot i la doble jornada de feina, les dones han sabut trobar el temps per a la relació, per a celebrar les festes i per a cantar.

En el seu cant es reflecteix la seva personalitat atrevida i sensible alhora. Una tonada antiga i pagesa que parla de l'amor i del goig de festejar.

Maria Aragonès Guiu de Cal Paleta. Després de la guerra cantava als llevant de taula de les bodes.

Dolors Joanpere i Sedó. De petita, amb les amigues, tocava una capsa de cartró imitant les majorales.

Filomena Fernández del Joan de Ca la Dolores.

Isabel Asens Aguiló de Cal Sens.

Carme Jové Vernet de Cal Tano.

Pandero de la Confraria del Roser, Ulldemolins, segle XVIII. Museu Diocesà de Tarragona.

Pandero de la Confraria del Roser, Tamarit, segle XVIII. Museu Diocesà de Tarragona.

Pandero de la Confraria del Roser i del Sant Nom de Jesús, Arbeca. Museu Diocesà de Tarragona.

Pandero de la Confraria del Roser, els Pallaresos, segle XVIII. Museu Diocesà de Tarragona.

Majorales del Roser captant en un casament a Térmens (Noguera) el novembre de 1946.

Fotografia: arxiu d'imatges del MEB

El llevant de taula

La capta de les majorales (o pabordesses o priores) es feia sobretot a l'hora del «llevant de taula», o sigui, després de l'àpat de la festa, amb els convidats contents i ben predisposats a la gresca i a la generositat. Això era ben general a tots els pobles, però només en unes quantes comarques o pobles les majorales recollien les ofrenes a canvi de cançons i passaven la bacina de la Mare de Déu del Roser per als diners i la cistella de vímet per a donacions de pa o d'algun altre producte, que després revenien, amb la complicitat dels membres més benestants del poble.

Bacina per a la capta de les majorales. Col·lecció del Museu Etnològic de Barcelona.

Fotografia: arxiu d'imatges del MEB

Fotografia: arxiu d'imatges del MEB

Fotografia: arxiu d'imatges del MEB

Majorales d'Alpens (Lluçanès) captant durant la Festa Major, el 27 de setembre de 1956.

Majorales a Taüll (Ribagorça) en la capta de la Festa Major, el juliol de 1956.

El Masroig, principi del segle XX

“Era essencialment agrícola; sense la més petita indústria; allunyat del ferrocarril; no disposava de carretera; no tenia telèfon ni llum elèctrica, i mancava totalment d'aigües; la carretera general a tres km de distància; a la que s'hi arribava [sic] per un camí costerut, ple de pedres i clots; de manera que per a portar dos bocois de vi a l'estació de Marçà a 10 km de distància, es necessitava el carro adient, sis mules, i mig dia de temps. Tot el demés [sic] estava al mateix nivell; gairebé en un estat primitiu, al que no s'hi albirava [sic] el més petit remei, i que ho agreujà del tot el flagell de la fil·loxera [...]”

Josep Vernet Asens, *Memòries*.

D'esquerra a dreta, Tresina Guerola Folch, Carmeta Guerola Folch i Pilar Aragonès Grau.

Asseguda, Maria Solé Folch, i al costat, Elvira Juanpere Solé.

L'aigua arriba el 1912;
la llum, el 1917,
i el telèfon, als anys vint

D'esquerra a dreta, a dalt:
Josefina, Maria i Dolores Ribera
Rius; a baix: Josep Ribera
Margalef i Josep Ribera Rius.

La verema al Masroig,
anys quaranta.

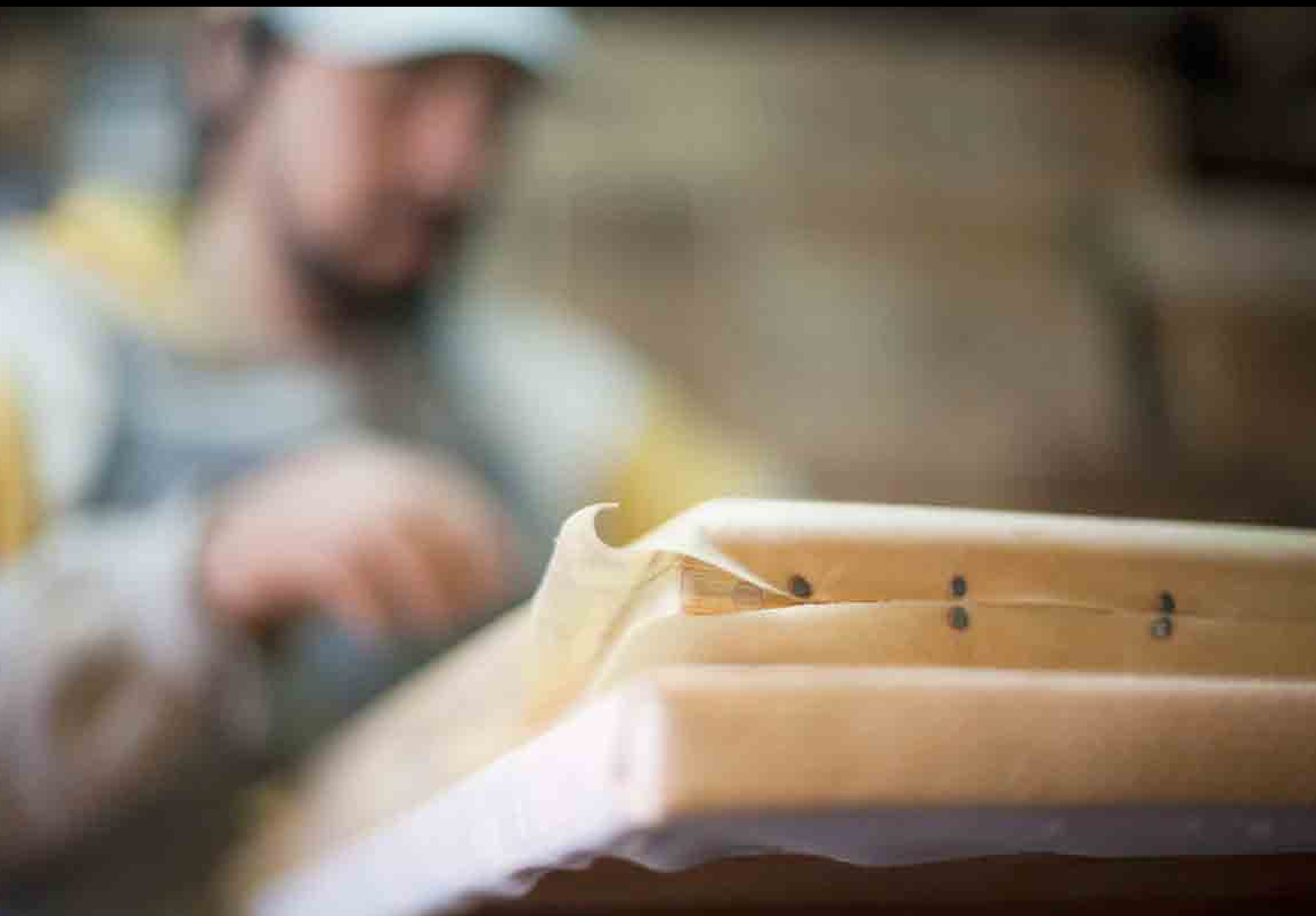
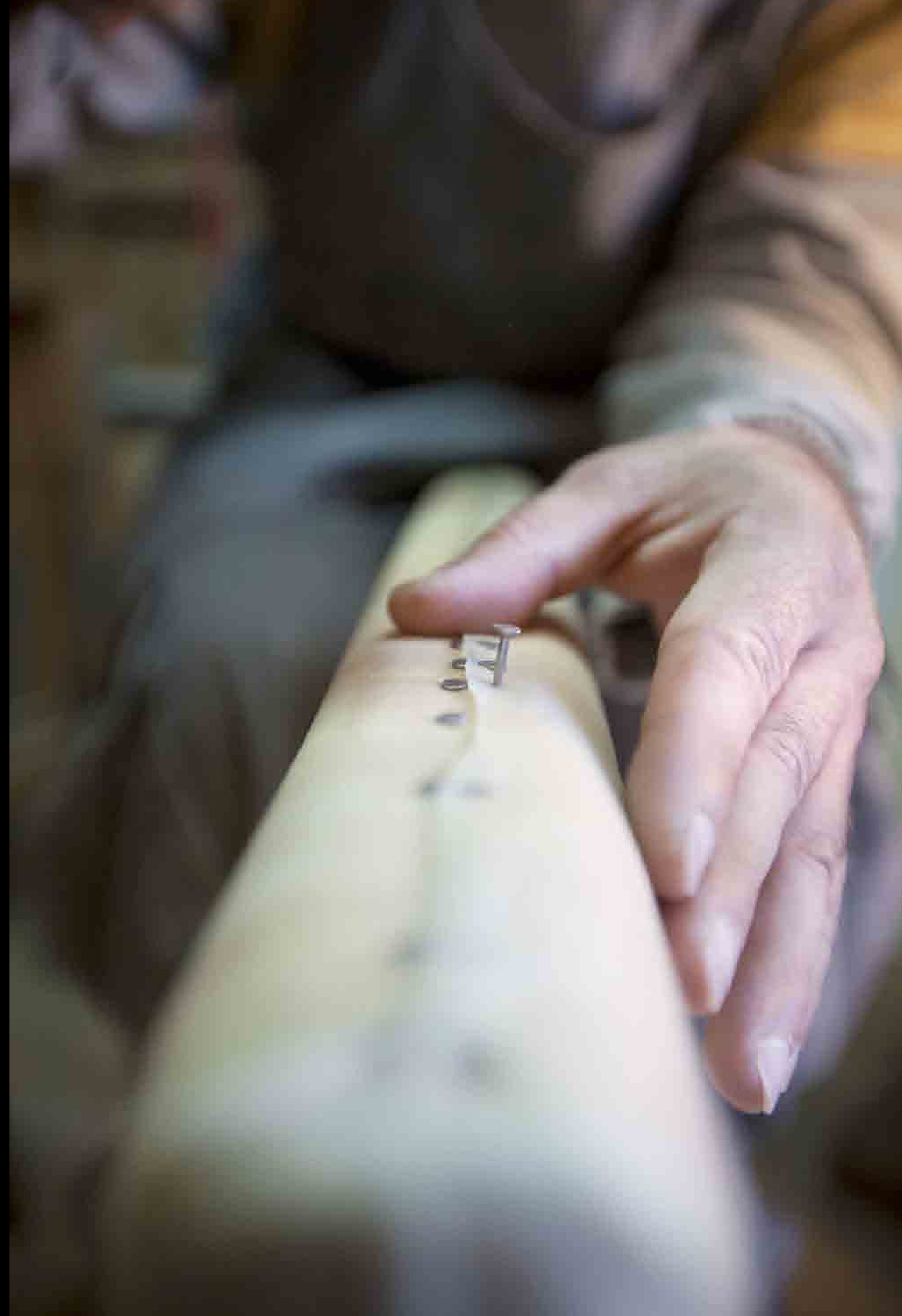

Construint el pandero

“A la parròquia hi havia un pandero molt maco, una espècie de tambor o bombo quadrat, més alt que ample. A un costat hi havia la Mare de Déu de les Pinyeres, i a l'altre el Sagrat Cor, i tot al voltant ple de cintes i cascavells.”

A partir del relat de Teresa Rius, el constructor i percussionista Albert Carreño ha creat, de manera idealitzada, un pandero nou. L'artista Josep Barjuan hi ha pintat una iconografia contemporània.

Fotografies: Oriol Casanovas

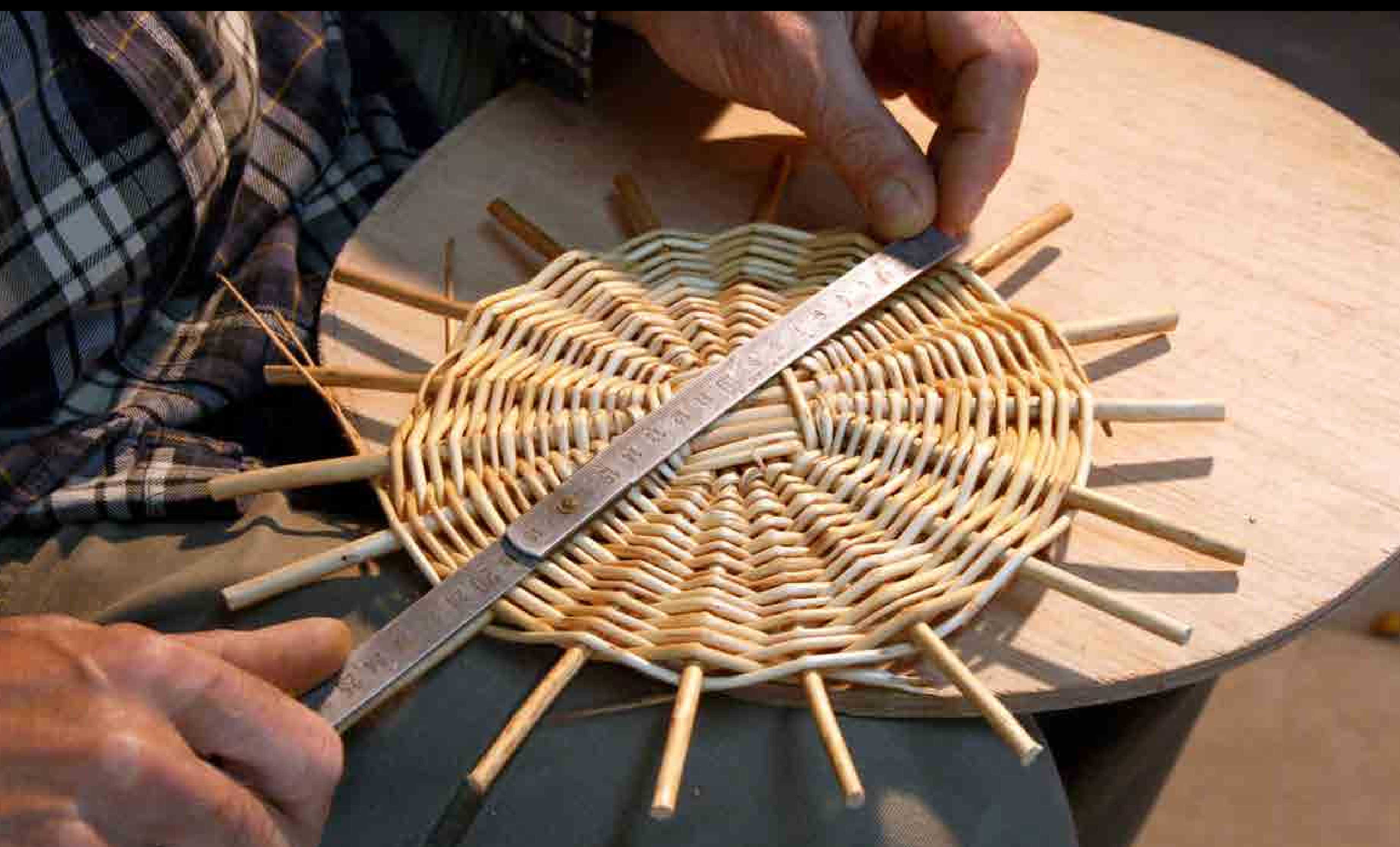
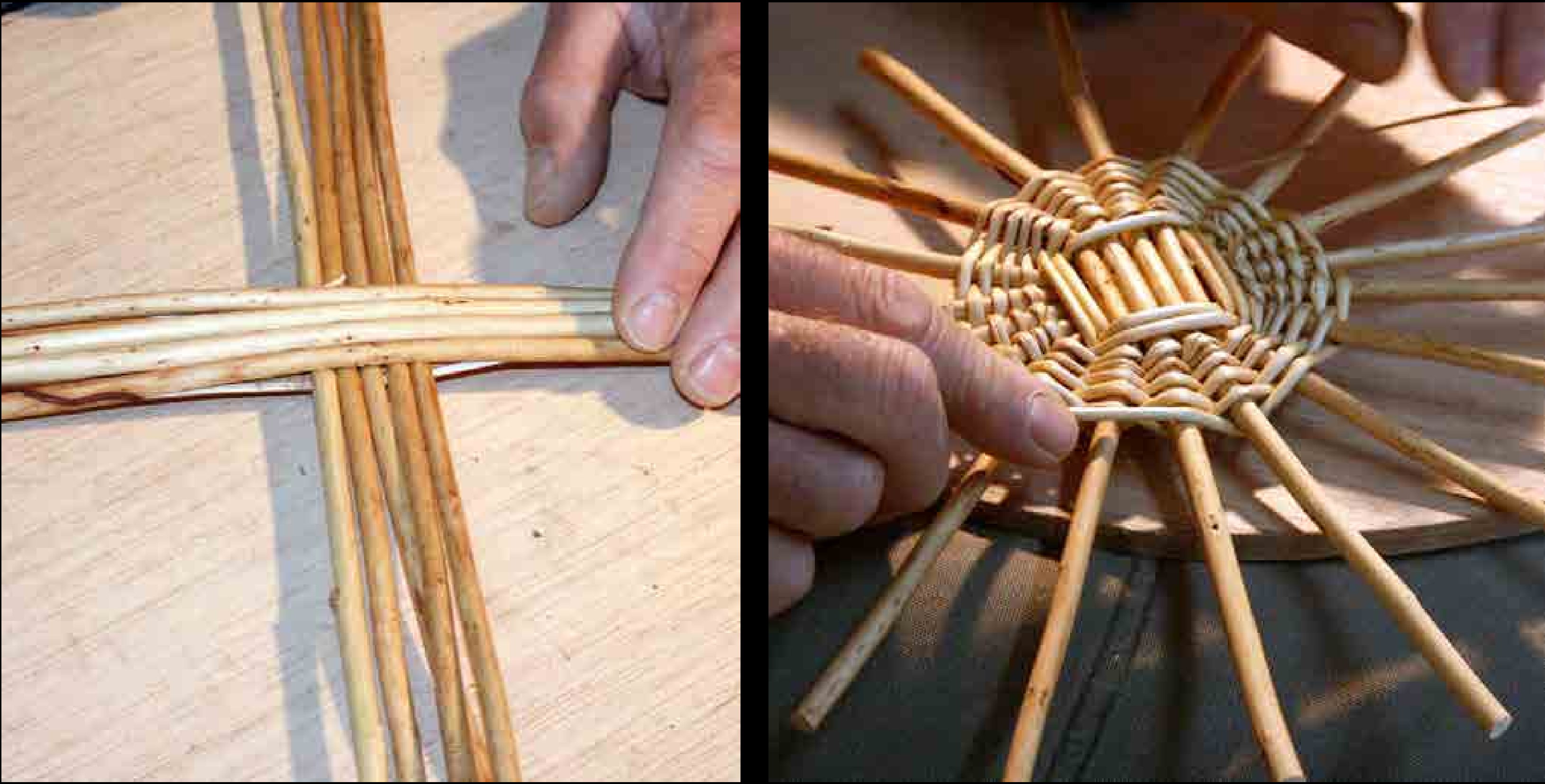

Construint la cistella

“Al matí, en sortir de missa major [...] voltaven pel poble amb un paner de vímets fins molt bonic, en forma de copa grossa, i se'l posaven a un costat.”

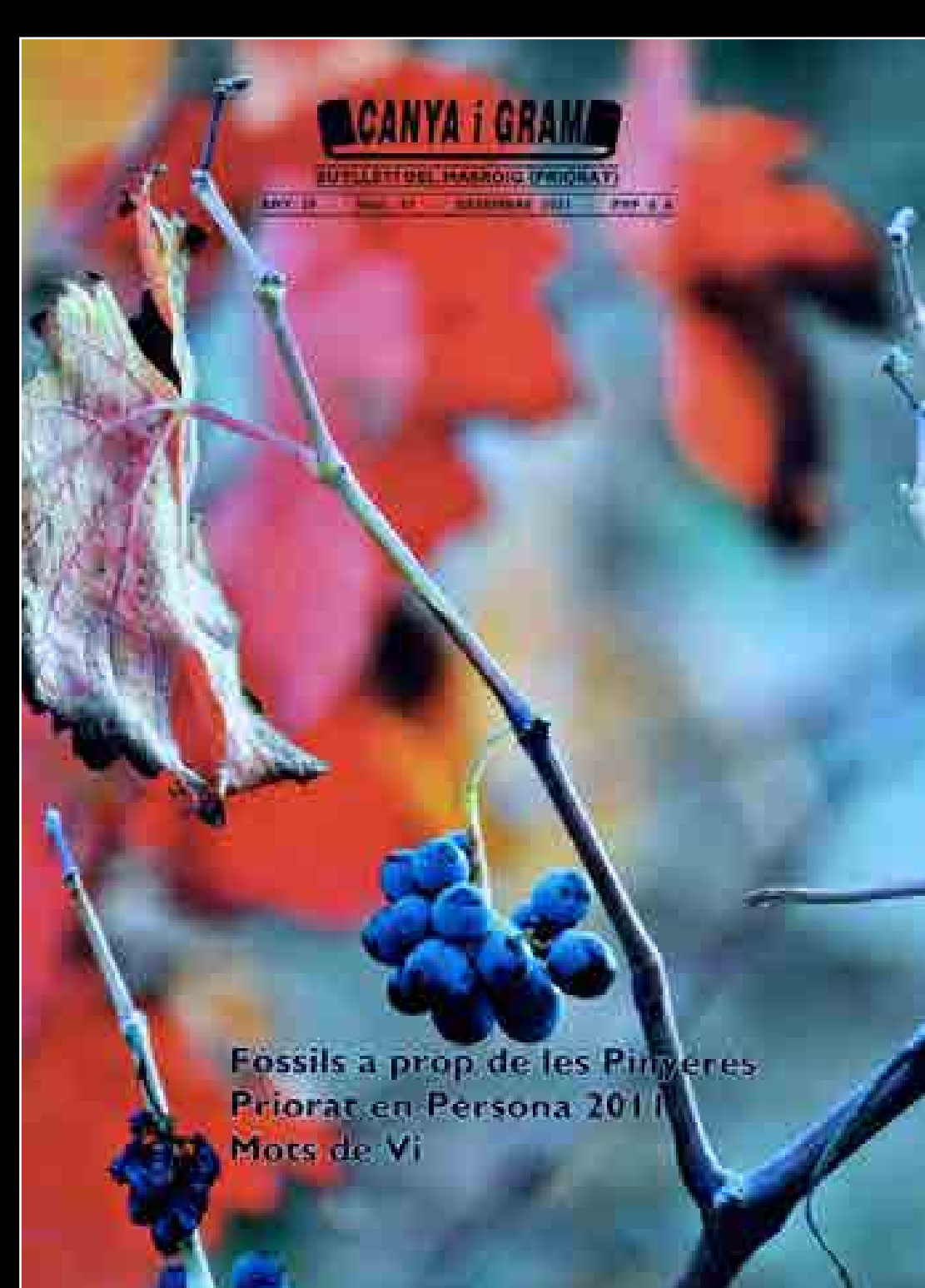
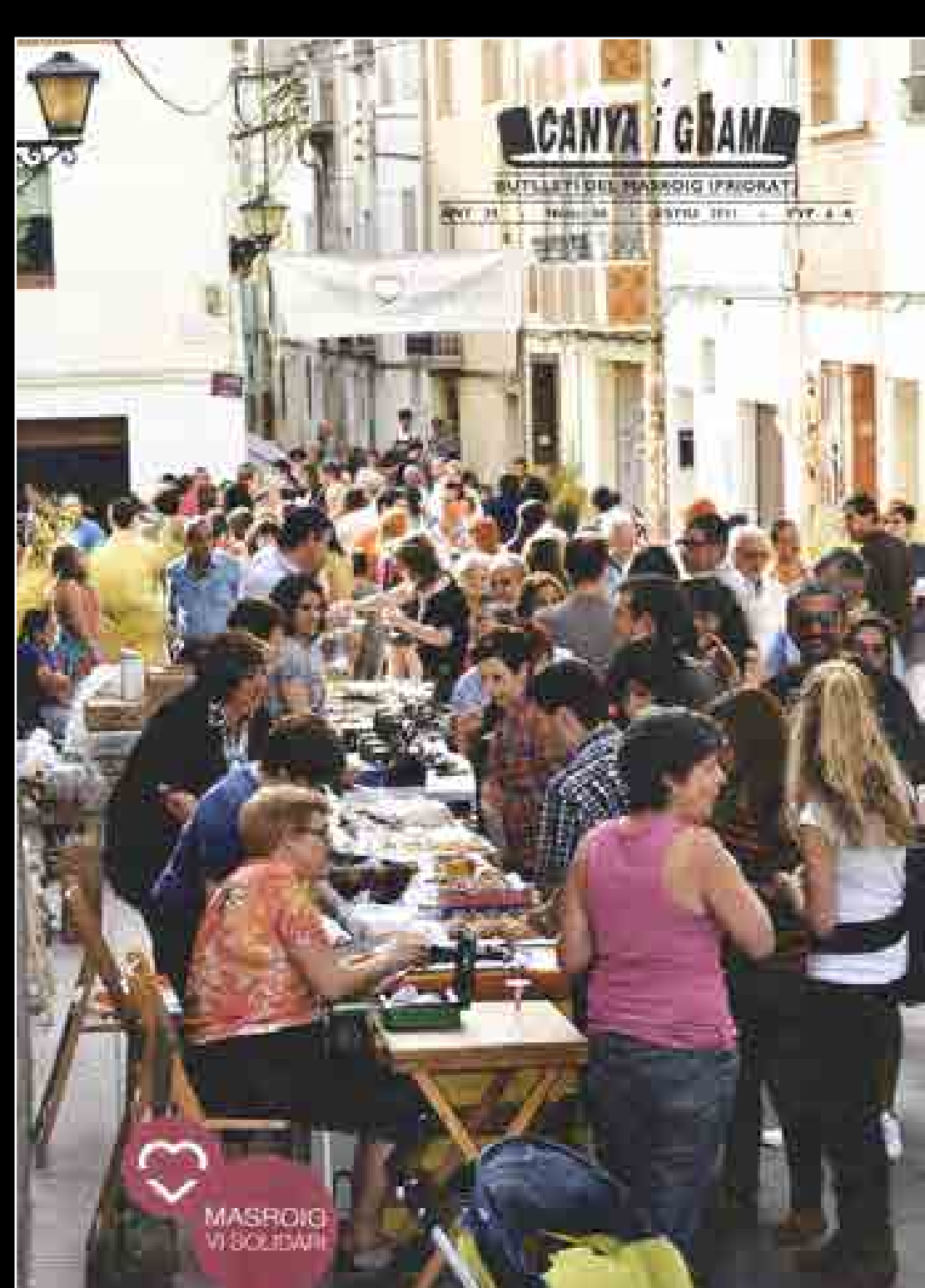
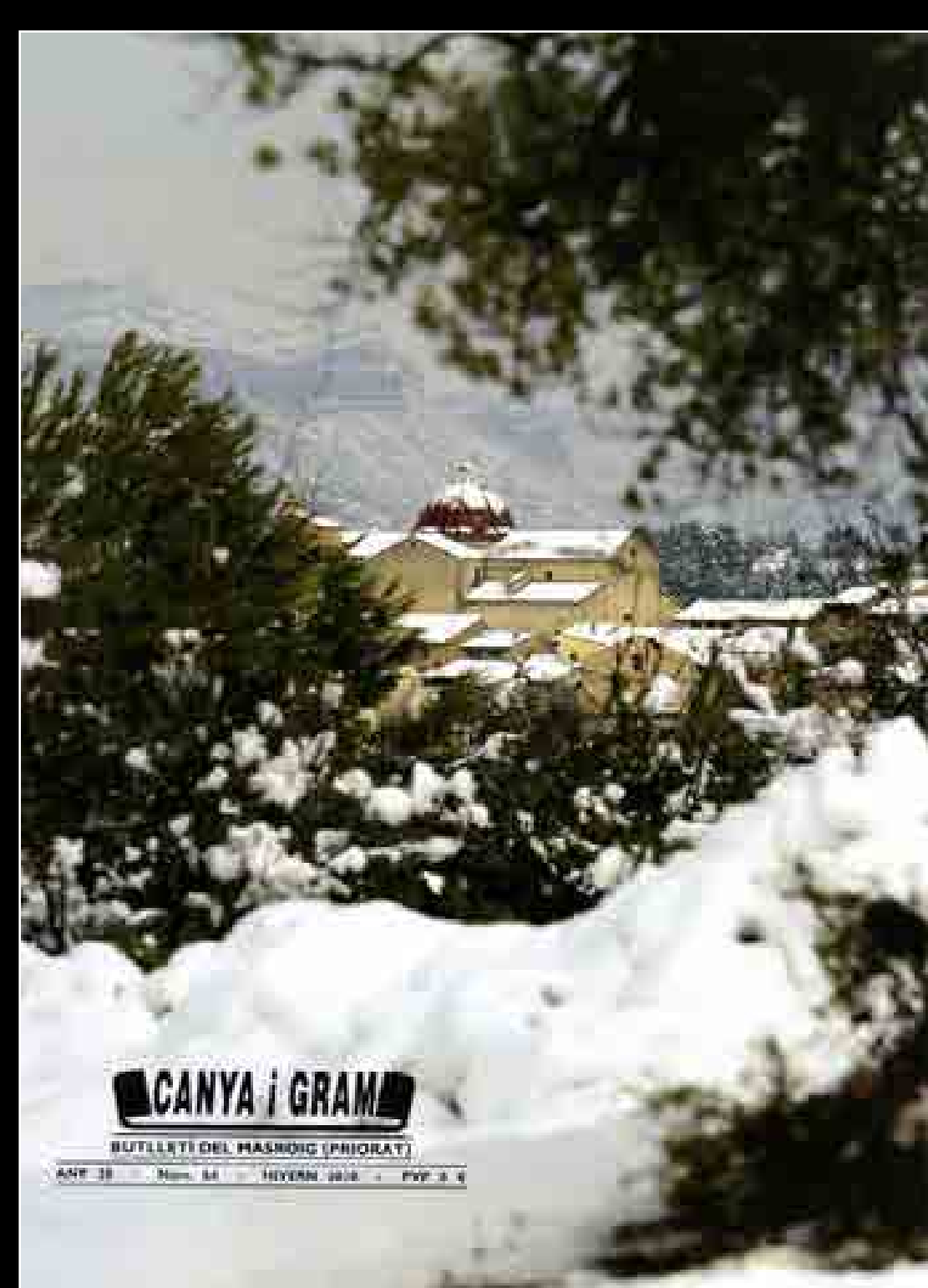
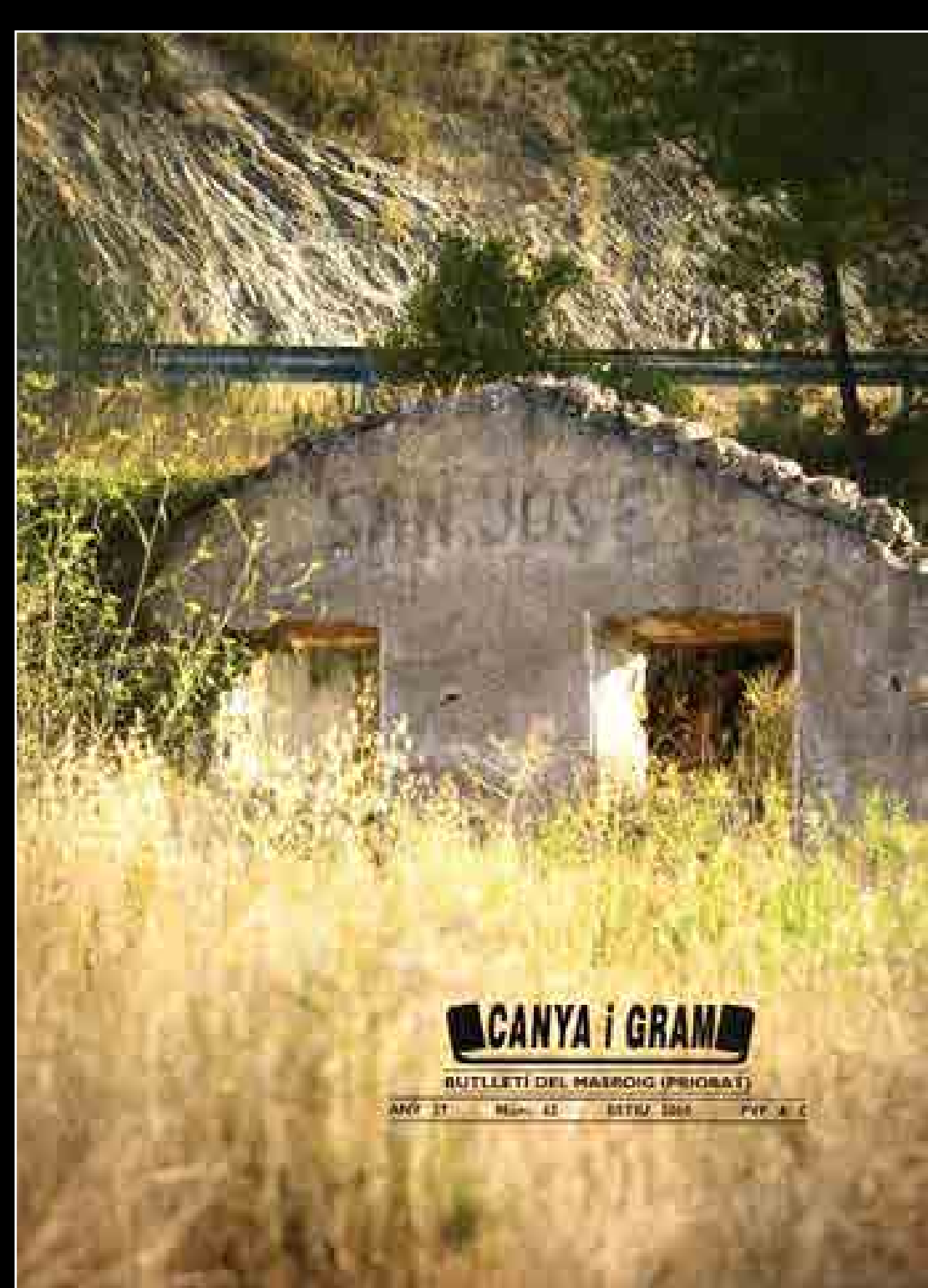
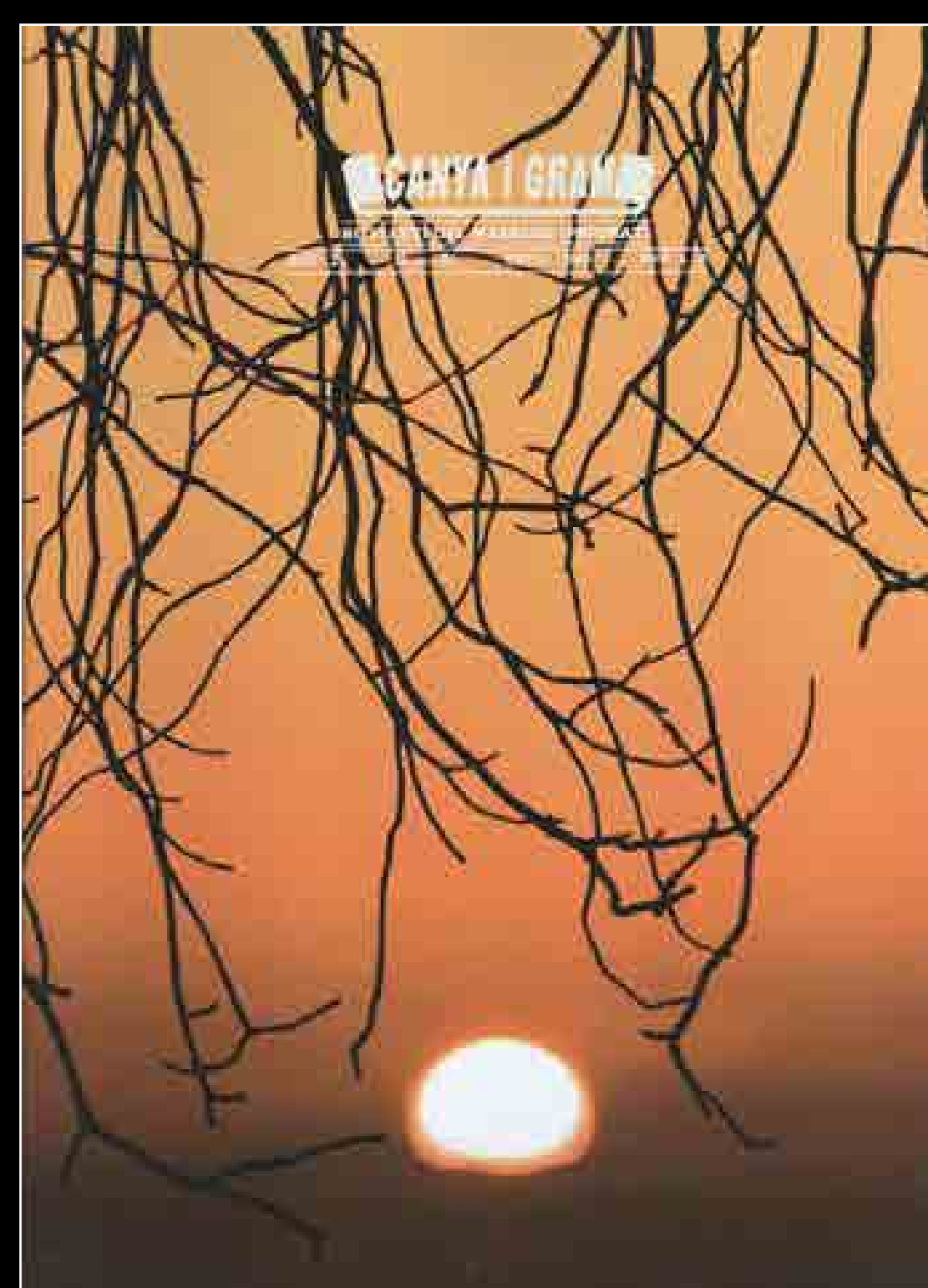
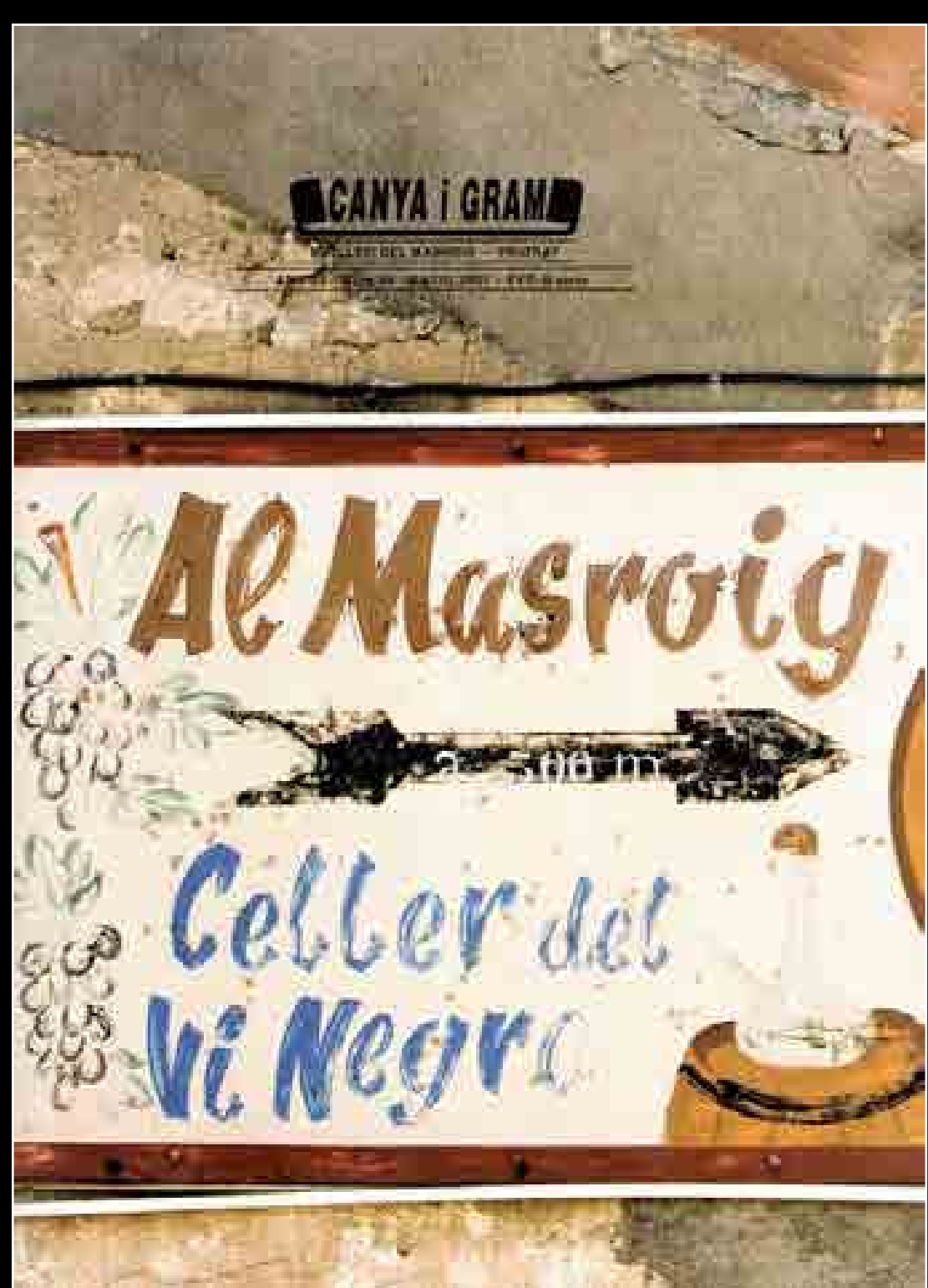
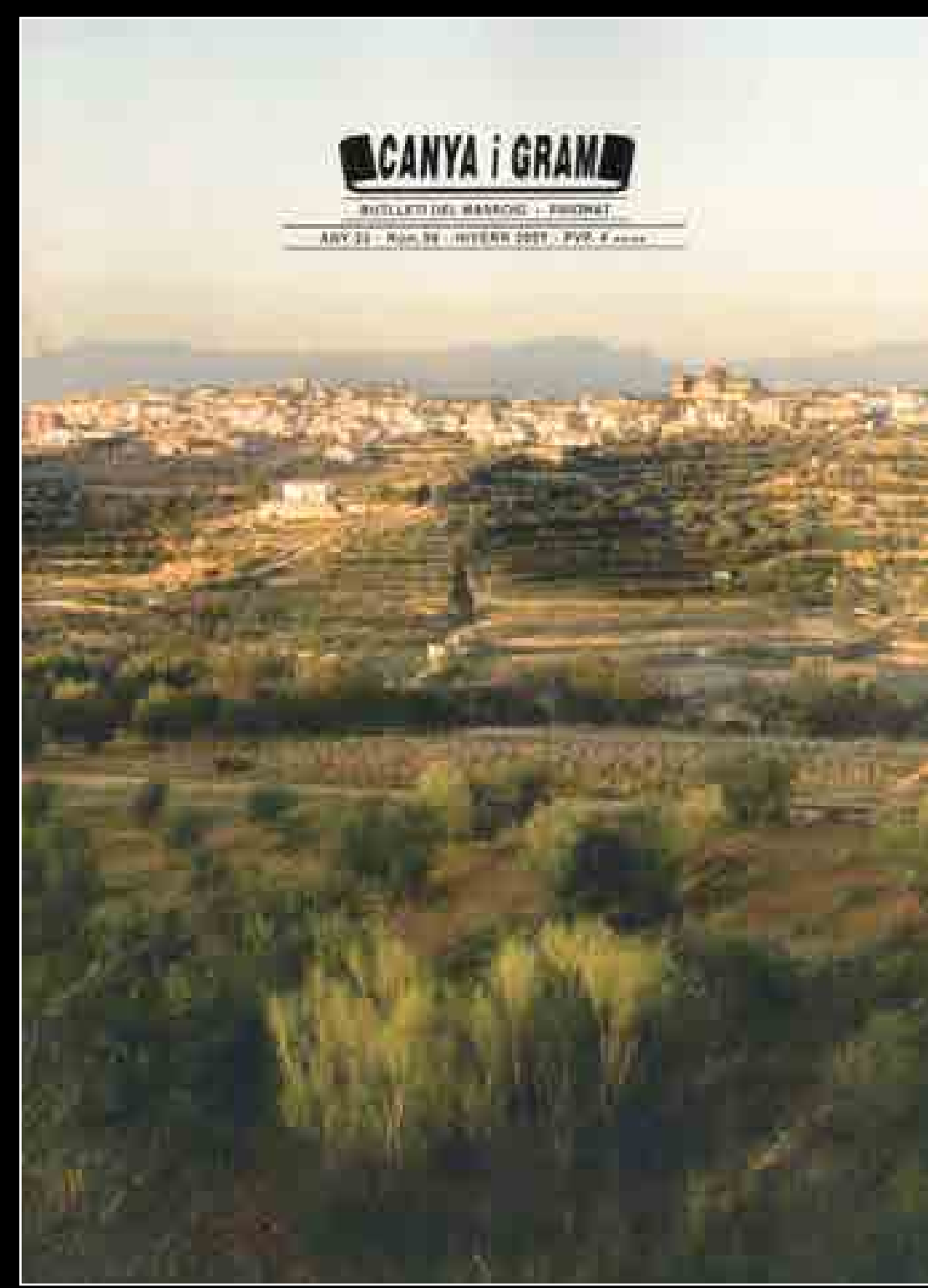
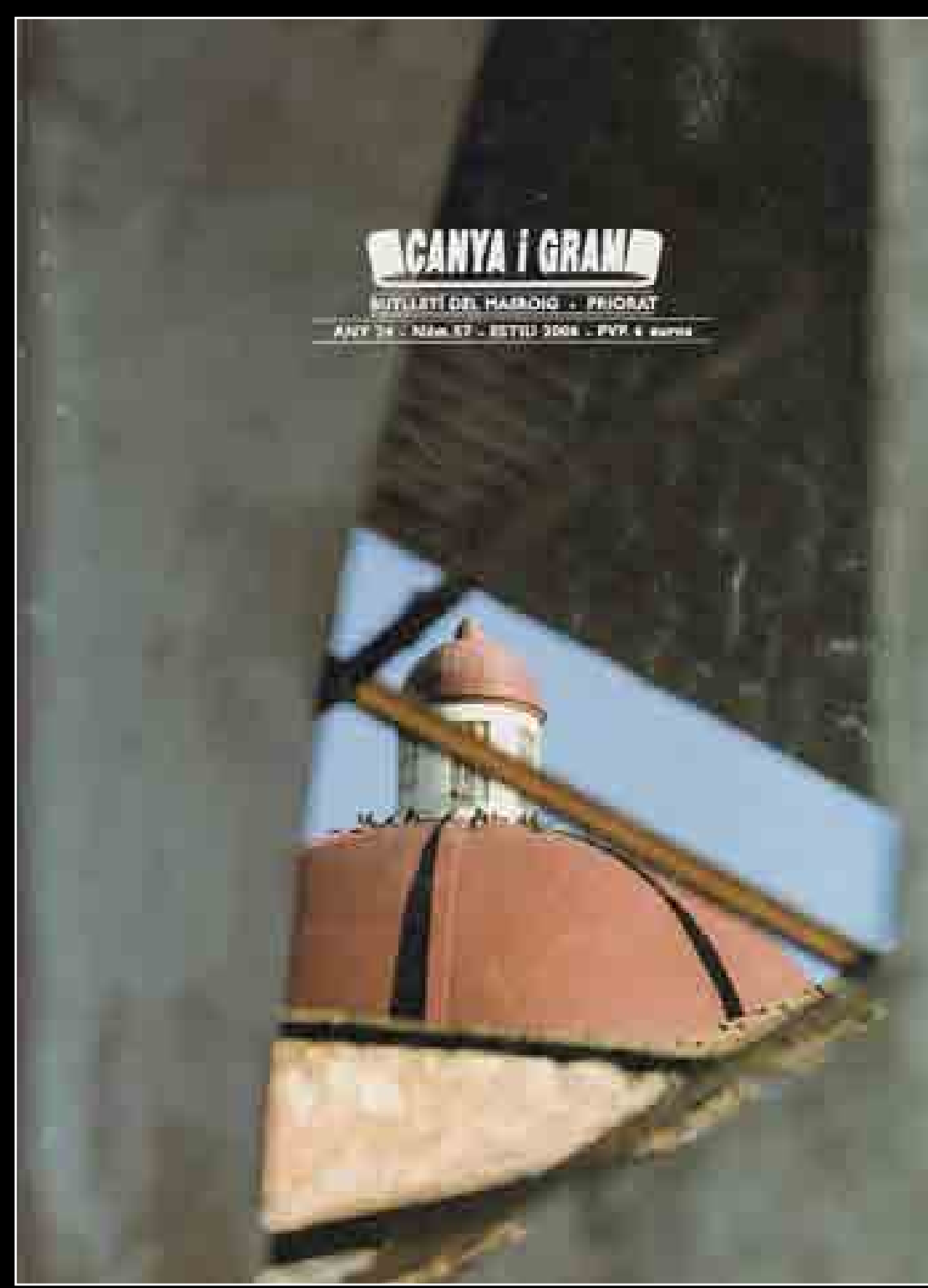
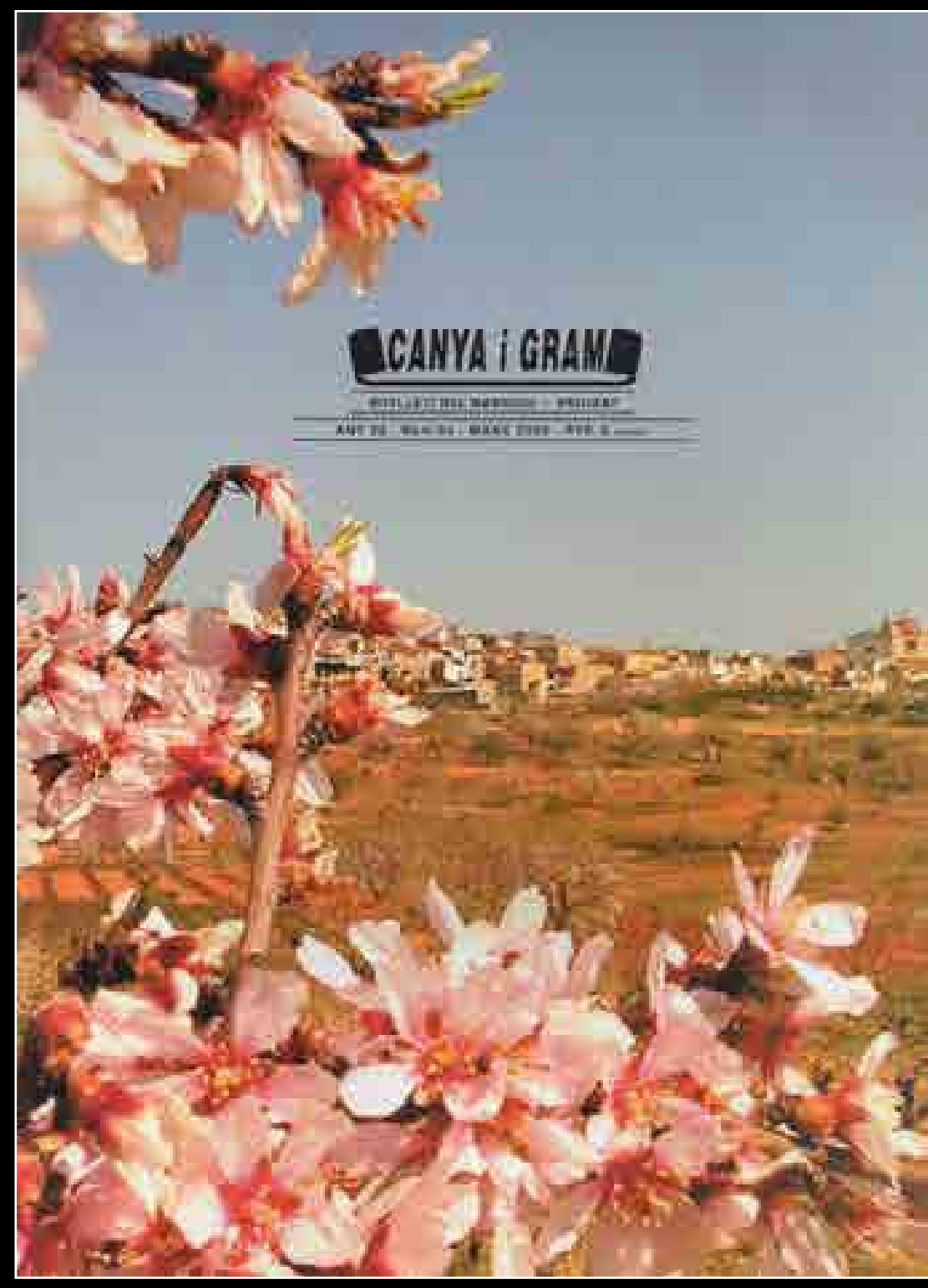
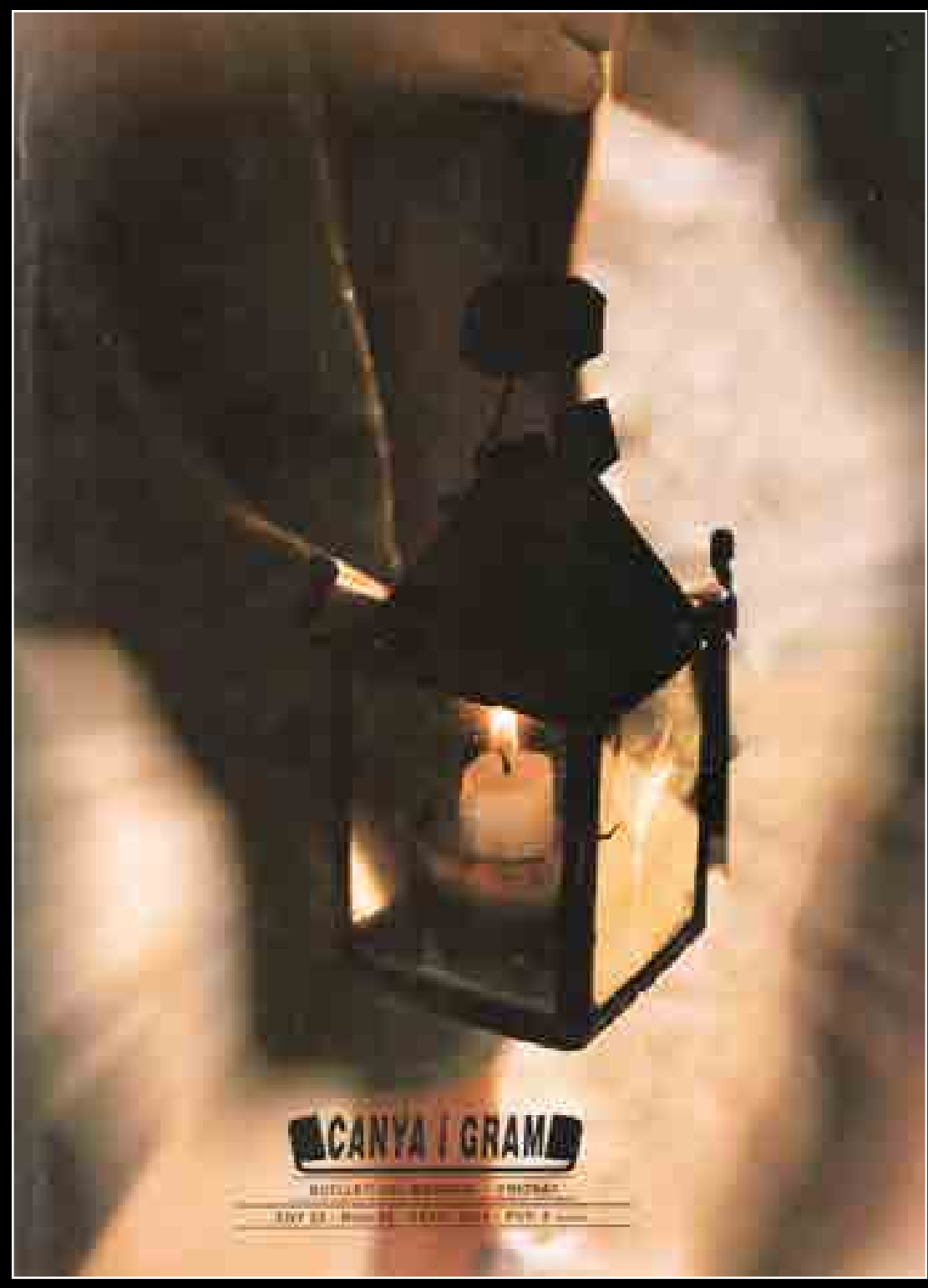
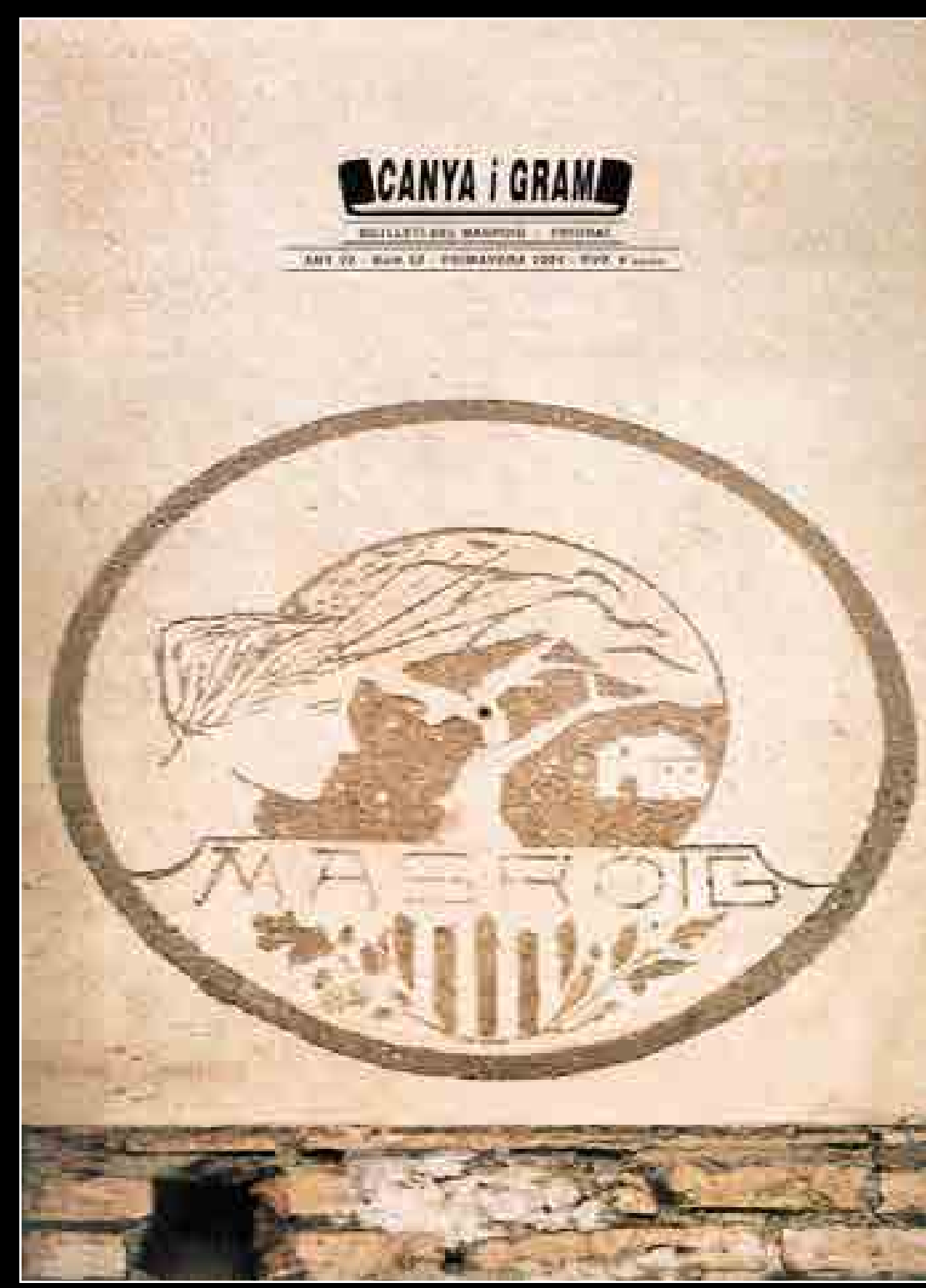
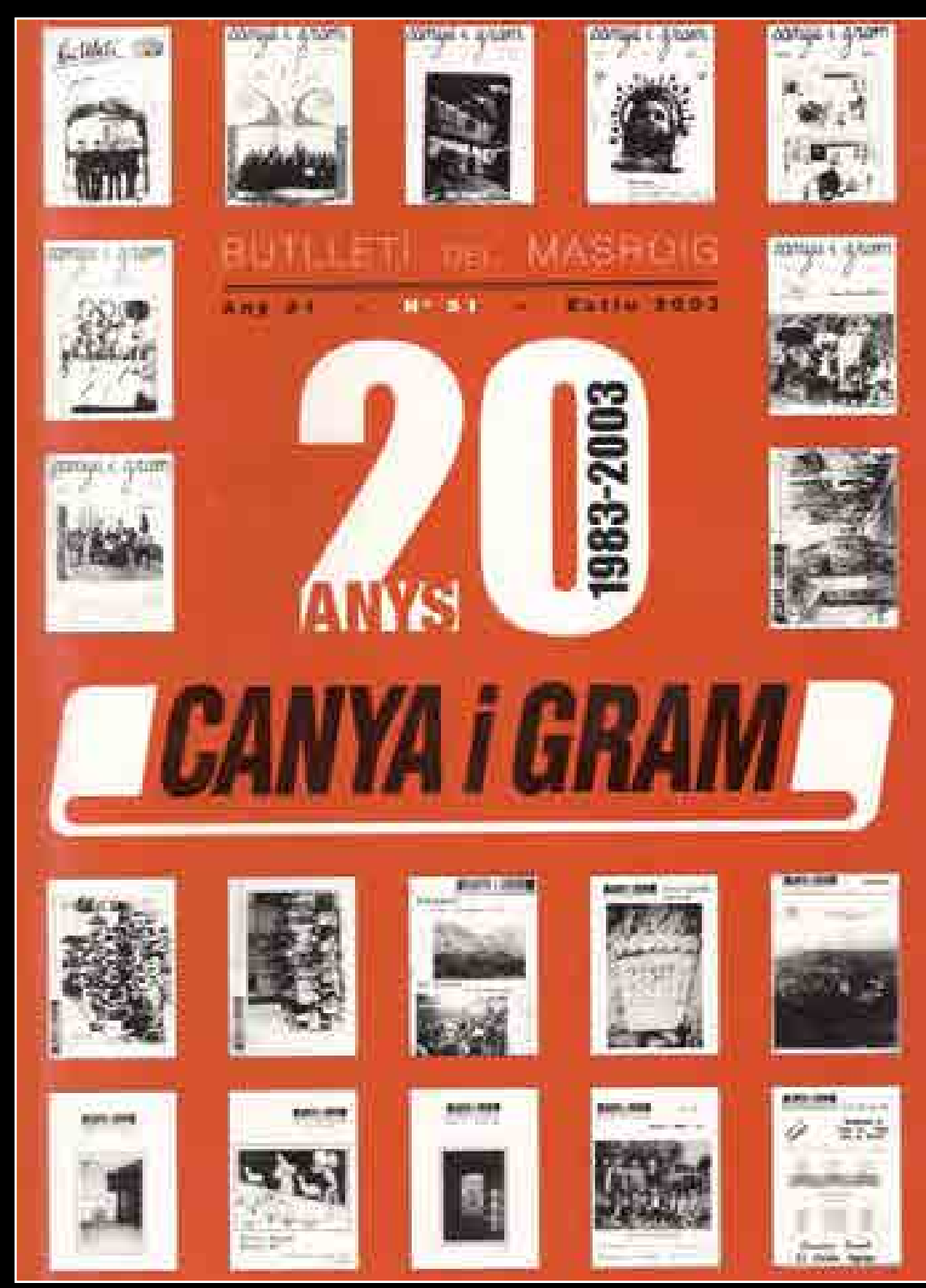
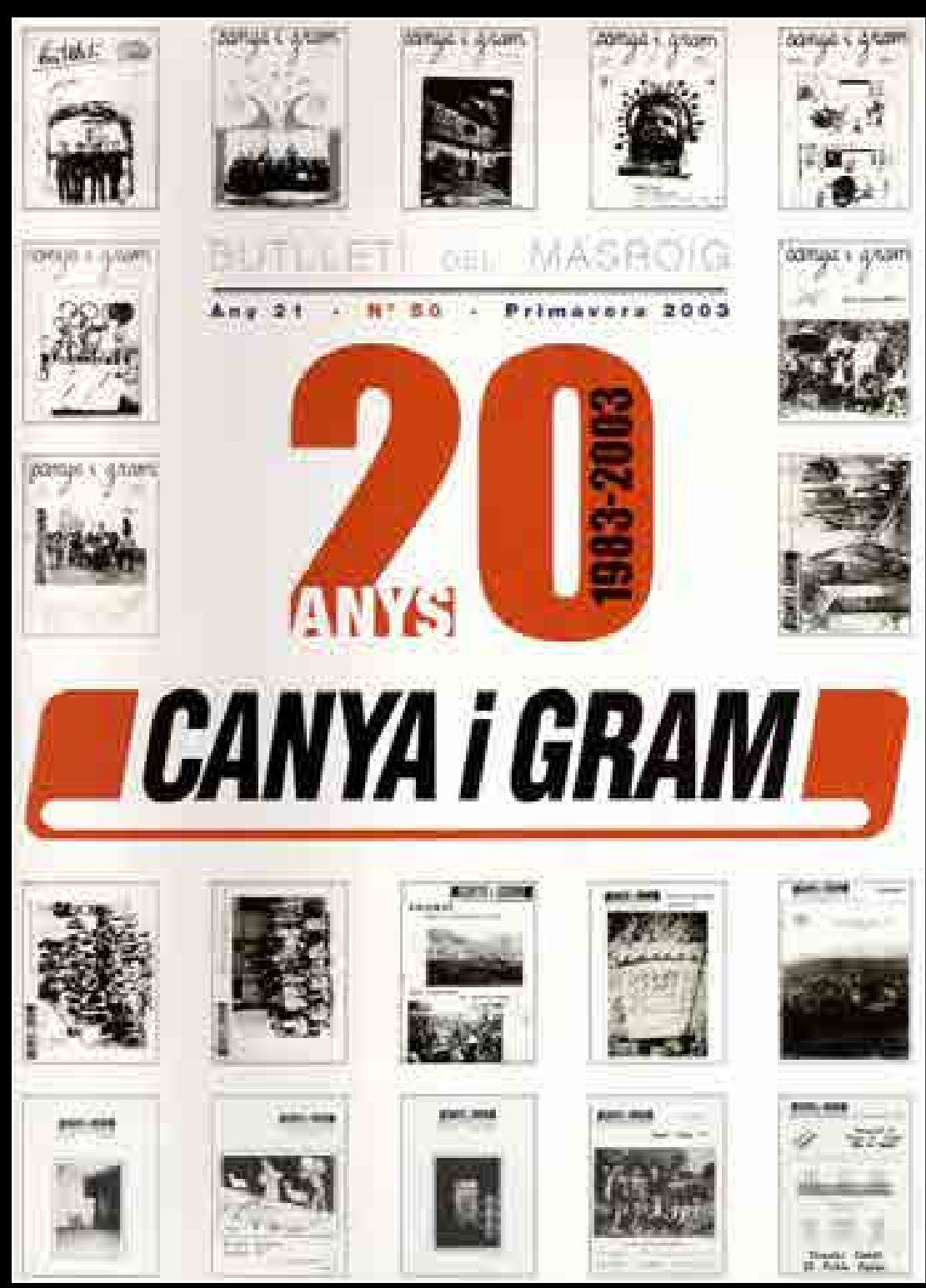
Seguint la descripció de Teresa Rius, el mestre cisteller Joan Farré de Folgueroles ha dissenyat un paner de vímets fins amb forma de copa, capaç de contenir els dos quilos de pa sec de la capta de les majorales del Masroig.

Fotografies: Carme Sitjà Estrada

Canya i Gram

1983-2013

30 anys de *Canya i Gram*

70 números de *Canya i Gram*

38 masrojans han fet possible la revista treballant al consell de redacció al llarg de tots aquests anys

Alba Roca Juanpere, Anna Mateu Vernet, Cèlia Margalef Vidal, Cristina Beltran Rius, Elisabet Beltran Rius, Eulàlia Roca Juanpere, Francesc X. Bargalló Cabré, Ignasi Vernet Folch, Jaume Vallès Masdeu, Joan Asens Masdeu, Joan Romera Vallès, Joaquim Perí Viñes, Jordi Folch Folch, Jordi Sedó Rius, Josep Abelló Ribera, Josep Ll. Cabré Serres, Josep M. Beltran Bargalló, Josep Munté Mateu, Josep R. Rius Bargalló, Lolita Escoda Cañas, Lorena Cambeiro Cabré, M. Teresa Vallès Masdeu, Marc Romera Abelló, Maria Anguera Guerola, Mercè Folch Folch, Míriam Rodríguez Ríos, Montserrat Vernet Nomen, Neus Carmona Folch, Núria Bargalló Giné, Óscar Beltran Rius, Ramon Bargalló Rius, Raquel Juanpere Pasanau, Ricard Corulla Folch, Roser Vernet Anguera, Sandra Masip Blanch, Sophie Lacombe.

I el més important: tanta gent que ha escrit, de franc, algun text, que ens ha deixat fotografies i que ens ha llegit.

Sense valtros, *Canya i Gram* no existiria. Moltes gràcies a tots i a totes!

Centre d'Estudis
del Masroig